

УДК 343.976 :343.359.3:343.575

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.56>

ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДІ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ

Василевич В.В.,*доктор юридичних наук, професор**учений секретар Вченої ради**Національної академії внутрішніх справ*ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9351-4219>**Левченко Ю.О.,***кандидат юридичних наук, професор**завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права**Національної академії внутрішніх справ*ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1124-9517>

Василевич В.В., Левченко Ю.О. Запобігання контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

У статті зазначається, що контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів є одним із основних джерел наповнення чорного ринку наркотиками. Європа стала пріоритетним ринком для виробників та постачальників наркотиків. Певне місце в їх планах посідає і Україна. Вона знаходиться на перехресті декількох міжнародних маршрутів транзиту наркотиків. Відтак, незаконний обіг наркотичних засобів на регіональному, національному і міжнародному рівнях досяг великих масштабів, а пов'язана з ним міжнародна злочинна діяльність становить загрозу для безпеки суверенітету держав. Частина з транзитних наркотиків залишається в Україні. Це, до певної міри, обумовлює той факт, що останніми роками в Україні спостерігається поширення наркоманії та зростання злочинності, пов'язаної з нею.

Тому цілком не випадково, що Уряд поставив серед найважливіших проблем ефективної протидії поширенню в Україні наркотиків і наркозлочинності. Особливу загрозу для країни становлять незаконні дії зі збуту опію, героїну, кокаїну та синтетичних наркотичних засобів, які нелегально перетинають територію України. Держава активно працює над виявленням та затриманням контрабандистів, які намагаються незаконно перевозити наркотики через її територію.

Стаття зазначає, що розглянута проблема є складною і вимагає спільних зусиль від уряду, правоохоронних органів, громадських організацій та всього суспільства. Запровадження ефективних стратегій та програм, спрямованих на запобігання контрабанді та зменшення поширення наркотиків, стане важливим кроком до забезпечення безпеки та благополуччя країни, висвітлює

серйозність проблеми контрабанди наркотиків та показує наявність реальних загроз для України, закликаючи до активних заходів з протидії нелегальному обігу наркотичних речовин на території країни.

Безсумнівно, успішність боротьби зі кримінальними правопорушеннями пов'язаними з обігом наркотичних засобів, включаючи контрабанду, залежить від відповідності чинного законодавства сучасним реаліям і його ефективності у судовій практиці.

Ключові слова: контрабанда, кримінальні правопорушення, запобігання, наркотики, митниця, прекурсор, корупція, організовані злочинні групи.

Vasylevich V.V., Levchenko Yu.O. Prevention of smuggling of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors.

The article notes that the smuggling of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors is one of the main sources of filling the black market with drugs. Europe has become a priority market for drug manufacturers and suppliers. Ukraine occupies a certain place in their plans. It is located at the crossroads of several international drug transit routes. Therefore, the illegal circulation of narcotics at the regional, national and international levels has reached large scales, and the international criminal activity associated with it poses a threat to the security of the sovereignty of states. Part of transit drugs remains in Ukraine. This, to a certain extent, determines the fact that in recent years in Ukraine there has been a spread of drug addiction and an increase in crime related to it.

Therefore, it is no coincidence that the Government has put the problem of effective countermeasures against the spread of drugs and drug-related crime in Ukraine among the most important. A particular threat to the country is illegal activities related to

the sale of opium, heroin, cocaine, and synthetic narcotic drugs that illegally cross the territory of Ukraine. The state is actively working to identify and arrest smugglers who try to illegally transport drugs through its territory.

The article notes that the considered problem is complex and requires joint efforts of the government, law enforcement agencies, public organizations and the whole society. Implementation of effective strategies and programs aimed at preventing smuggling and reducing the spread of drugs will be an important step towards ensuring the security and well-being of the country.

In general, the article highlights the seriousness of the problem of drug smuggling and shows the presence of real threats to Ukraine, calling for active measures to combat the illegal circulation of narcotic substances on the territory of the country.

Undoubtedly, the success of the fight against crimes related to drug trafficking, including smuggling, depends on the compliance of the current legislation with modern realities and its effectiveness in judicial practice.

Key words: smuggling, criminal offences, prevention, drugs, customs, precursors, corruption, organized crime groups.

Вступ. Контрабанда наркотичних засобів має серйозні наслідки для суспільства. Крім того, вона є порушенням міжнародного права і може мати серйозні наслідки для тих, хто займається такими діями. Вона сприяє поширенню наркоманії, злочинності і насильства, має негативний вплив на економіку країни. Вона призводить до втрати прибутку для легальних галузей, таких як фармацевтика, збитків для держави у вигляді витрат на боротьбу зі злочинністю, лікування наркозалежних і соціальну реабілітацію. Однак, існують різні заходи, які можуть бути прийняті для боротьби з контрабандою наркотичних засобів. Це включає посилення контролю на кордонах, співпрацю між правоохоронними органами різних країн, розробку ефективних стратегій протидії наркоманії, а також популяризацію інформації про шкідливість наркотиків.

Загальна мета боротьби з контрабандою наркотичних засобів полягає в зменшенні поширення наркотиків, захисті громадського здоров'я і безпеки, а також в забезпеченні стабільного розвитку суспільства. Важливо пам'ятати, що це завдання, яке потребує спільних зусиль усіх суспільних груп і держав. Тому важливо підтримувати співпрацю між країнами і правоохоронними органами для ефективної боротьби з контрабандою наркотичних засобів. Також необхідно популяризувати свідомість про шкідливість наркотиків і надавати допомогу тим, хто страждає від наркозалежності. Безпека і благополуччя суспільства залежать від нашої здатності боротися з контрабандою нарко-

тичних засобів. Важливо приділяти увагу цій проблемі і приймати необхідні заходи для її вирішення.

Постановка проблеми. Основні проблеми, пов'язані з контрабандою наркотиків, включають наступне: наркотичні речовини, які контрабандисти незаконно ввозять до країни, можуть завдати серйозної шкоди здоров'ю користувачів. Використання наркотиків може призвести до залежності, психічних та фізичних проблем, а в деяких випадках – навіть до смерті. Контрабанда наркотиків пов'язана зі збільшенням рівня злочинності. Незаконний наркотрафік впливає на суспільство, створюючи злочинні угруповання, збройні конфлікти та насильство. Крім того, прибутки від контрабанди наркотиків можуть фінансувати інші види злочинності, такі як тероризм і торгівля людьми. Контрабанда наркотиків призводить до значних економічних втрат для країн, оскільки це нелегальний ринок, який ухиляється від оподаткування та створює тіньову економіку. Крім того, витрати на боротьбу з контрабандою та ліквідацію наркотичних лабораторій також негативно впливають на економіку. Контрабанда наркотиків має серйозні соціальні наслідки. Вона сприяє розповсюдженню наркотичної залежності серед населення, погіршує якість життя людей і підриває соціальну стабільність. Злочинні групи, пов'язані з контрабандою наркотиків, також можуть залучати молодь до злочинної діяльності.

Боротьба з контрабандою наркотиків вимагає спільних зусиль від правоохоронних органів, міжнародних організацій та громадськості. Необхідно вдосконалювати правові механізми, зміцнювати контроль на кордонах, покращувати співпрацю між країнами та розширювати профілактичну роботу з метою попередження наркотичної залежності та зниження попиту на наркотики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, що досліджуються у роботі, висвітлювалися в працях дослідників у галузі кримінального права та кримінології, які тією чи іншою мірою розглядали питання кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів та протидії незаконному обігу наркотиків: О.М. Бандурки, О.М. Джужи, А.П. Закалюка, О.В. Козаченка, О.М. Костенка, О.О. Кравченко, Н.А. Мирошніченко, А.А. Музики, О.В. Наден, Ю.Г. Пономаренко, В.Г. Пшеничного, М.П. Селіванова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, В.А. Тимошенка, Є.В. Фесенка, М.І. Хавронюка, М.С. Хруппи, В.М. Шевчука, С.С. Яценка та ін.

Контрабанда як склад злочину розглядалась у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених: О.Р. Авдєєв, В.В. Варава, П.А. Горбаченко, О.І. Передрій, А.В. Дзюбинський, О.І. Букреєв, Г.В. Кириченко, Г.В. Паламарчук, Р.В. Трошин, В.В. Чумак та ін. Проте, потребує особливої уваги вирішення проблем підвищення ефективності

протидії контрабанді наркотичних засобів шляхом удосконалення кримінально-правових і кримінологічних заходів. Важливість проведення розробки теоретичних та прикладних досліджень у цих галузях відповідає сьогоденню і потребам правозастосовної практики.

Виклад основного матеріалу. Поняття контрабанди, яке містить КК України, є дуже вдалим, адже воно дає більш розширене тлумачення контрабанди, а також цим поняттям охоплюються всі способи її вчинення. У зв'язку з тим, що наркотичні засоби є предметами, обіг яких здійснюється під суворим контролем держави, вони є джерелом підвищеної небезпеки, а немедичне вживання вказаних речовин завдає значної шкоди здоров'ю населення, то злочин, передбачений ст. 305 КК України, не може посягати на порядок суспільних відносин у сфері господарської діяльності. Кримінальну відповідальність за контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів передбачено у ст. 305 розділу XIII КК України [3, 4]. Законодавець відніс її до тяжких злочинів, а кваліфіковану контрабанду до особливо тяжких, що говорить про те, що цей злочин характеризується підвищеним ступенем суспільної небезпечності [1, с. 319; 2, с. 45; 6, с. 316-317]

Суспільна небезпечність контрабанди наркотичних засобів полягає і в тому, що цей злочин сприяє наповненню внутрішнього ринку небезпечними речовинами, обіг яких у державі заборонений. Постійно збільшується кількість осіб, котрі їх вживають, зростає кількість злочинів, більшість з яких є корисливими. Це призводить до зростання кримінальних правопорушень у державі, що тісно пов'язана з незаконним обігом наркотиків та наркоманією, міжнародною, транскордонною та організованою злочинністю. Створюються злочинні організовані угруповання, котрі займаються їх контрабандою і розповсюдженням, встановлюються міжнародні транскордонні злочинні зв'язки, підкуповуються посадові особи, морально розкладається державна влада тощо [7, с. 96-97]. Отже, кожний із цих шкідливих проявів контрабанди характеризує одну зі специфічних рис її суспільної небезпечності. Але тільки максимально повно встановлена сукупність цих рис може створити цілісну картину суспільної небезпечності контрабанди наркотичних засобів.

Проблема незаконного обігу наркотичних засобів у нашому суспільстві сьогодні актуальна як ніколи. Аналіз ситуації, що склалася в державі, свідчить про те, що серед найнебезпечніших явищ та процесів, котрі загрожують майбутньому України, особливе місце посідає поширення наркоманії. Домінуючою тенденцією розвитку наркотичних проблем в Україні є постійне зростання зареєстрованої кількості хворих на наркотичну

залежність кількість осіб, що були взяті на наркооблік, щороку збільшується. Особлива небезпека наркотизації населення пов'язана з тим, що, як правило, більшість наркоманів – це молодь. Саме вона з нестійкими ціннісними орієнтаціями та відсутністю усталеного інтегрального статусу стає основною жертвою наркоманії. Г. Піщенко, О. Тущенко зазначають, що молодь – не тільки майбутнє, а й значний виробничий потенціал держави. Велика її частина перебуває у репродуктивному віці. Наркоман, враховуючи його емоційний та психологічний стан, виключений як із виробничих відносин, так й з репродуктивного процесу [5, с. 74].

Зловживання наркотиками веде до деформації духовно-етичних цінностей суспільства, насадження бездуховності, деградації особистості, а наркоман, що деградує фізично й інтелектуально, є фактично втраченою людиною для суспільства. До того ж, діти, які народжуються від батьків-наркоманів, не можуть бути здоровими. Вживання наркотиків матір'ю під час вагітності безпосередньо отруює дитину, оскільки вже в утробі матері формується стан залежності від цих препаратів. Отже, дитина вже народжується наркоманом. Це доведено дослідженнями, проведеними генетиками, які відкрили тривожні симптоми: наркоманія може передаватися спадково [8, с. 3]. Отже, заподіюється шкода нащадкам через руйнування генофонду. Тому в контексті розгляду права щодо охорони здоров'я неможливо обійти таку болісну проблему, як збереження генофонду українського народу, розв'язання якої, відповідно до ст. 16 Конституції України, є обов'язком держави.

Підвищена суспільна небезпечність цього злочину полягає і в тому, що при вчиненні контрабанди завдається економічна шкода державі. Дуже важливо розуміти: гроші «вилучаються» злочинними співтовариствами у населення в обмін на наркотики, що завдає колосальну шкоду легальній економіці. На кожні 10 тис. населення в середньому 21 особа незаконно вживає наркотичні засоби та психотропні речовини. Особливе занепокоєння викликає підвищення рівня розповсюдження і вживання цих речовин серед молоді. Постійно збільшуються обсяги контрабандного надходження наркотичних засобів на територію України. Відбувається інтенсивна перебудова нелегального наркоринку високо-концентрований опій, кокаїн, героїн, синтетичні наркотичні засоби поступово витісняють традиційні для України опійну макову соломку і марихуану. Проблема незаконного обігу наркотичних засобів у нашому суспільстві сьогодні актуальна як ніколи. Аналіз ситуації, що склалася в державі, свідчить про те, що серед найнебезпечніших явищ та процесів, котрі загрожують майбутньому України, особливе місце посідає поширення наркоманії. Домінуючою тенденцією розвитку наркотичних проблем в

Україні є постійне зростання зареєстрованої кількості хворих на наркотичну залежність.

Слід зазначити, що під час транзитного перевезення наркотиків певна їх частина залишається в нашій державі, отже Україна з транзитної держави перетворюється на державу, де розповсюджуються і вживаються наркотики. Занепокоєння викликає і те, що контрабандним шляхом у державу поставляються синтетичні і напівсинтетичні наркотики (героїн, кокаїн, метамфетамін, екстазі й ін.), які поступово витісняють традиційні наркотики, характерні для нашого регіону – макову соломку і марихуану.

Суспільна небезпечність контрабанди наркотичних засобів полягає і в тому, що контрабандне ввезення в Україну вказаних речовин може стати умовою вчинення інших, більш тяжких злочинів. На практиці нечастими є випадки, коли «солідний» контрабандист обмежується вчиненням лише однієї контрабанди. Найчастіше при цьому вчиняються й інші злочини. Одні є засобом забезпечення наступної контрабанди, інші – її продовженням або обов'язковим супутником [9, с. 80]. Наркоманам постійно потрібні гроші для придбання наркотичних засобів. Заробляти великі суми грошей, що витрачаються ними на придбання наркотиків, чесним шляхом стає просто неможливо. Їх, як показує практика, наркомани найчастіше всього здобувають шляхом вчинення майнових злочинів корисно-насиленої спрямованості. Абсолютна більшість наркоманів вказують серед основних джерел прибутків на крадіжки, шахрайство, борги, наркотогівлю і проституцію або виявляють бажання звернутися до таких джерел. Контрабанда сьогодні характеризується постійним вдосконаленням старих та застосуванням новітніх довершених способів вчинення, накопиченням неабиякого досвіду, використанням найсучасніших досягнень науки і техніки [11, с. 53-54].

При визначенні контрабанди ми говоримо про незаконне переміщення наркотичних засобів через митний кордон України. Тому під контрабандним переміщенням слід розуміти незаконні дії з ввезення на митну територію України або вивезення з цієї території наркотичних засобів будь-яким способом, яке має включати фактичний перетин митного кордону України. Відповідно з диспозицією статті 305 КК України переміщення наркотичних засобів через митний кордон утворює об'єктивну сторону складу контрабанди лише в тому випадку, якщо воно при вчиненні поєднане хоча б із одним із вказаних вище способів, а саме: поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю.

Розглянемо два основні способи контрабанди, які безпосередньо вказані в кримінальному законодавстві: - переміщення через митний кордон України поза митним контролем. Під незаконним

переміщенням товарів, предметів поза митним контролем необхідно розуміти їх переміщення через митний кордон поза місцем розташування митниці (тобто поза зонами митного контролю), або поза часом здійснення митного оформлення, чи з використанням незаконного звільнення від митного контролю внаслідок зловживання посадовими особами митного органу своїм службовим становищем [10]; -незаконне переміщення предметів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю – це також достатньо розповсюджений спосіб контрабанди.

Незаконне переміщення предметів із приховуванням від митного контролю – це їх переміщення через митний кордон України з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів чи способів, що утруднюють їх виявлення, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві дані [10].

Судово-слідча практика показує, що контрабандисти вдаються до різноманітних хитрощів, щоб незаконно провезти ті чи інші предмети з приховуванням від митного контролю. Узагальнення практики боротьби з цим різновидом контрабанди показує, що її предмети укриваються від митного контролю в спеціальних сховищах (тайниках), обладнаних, пристосованих або які знаходяться: безпосередньо на самому контрабандисті, в його організмі або в його особистих речах.

Відповідно із законом немає ніякого значення, використовував контрабандист чи ні спеціальне сховище або інші тайники для переміщення через митний кордон України товарів й інших предметів. Для наявності складу злочину достатньо, щоб предмети переміщувалися з приховуванням від митного контролю у будь-якій формі [11, с. 110].

Запобігання незаконному обігу наркотичних засобів належить до числа завдань першорядної важливості для всього людства. Тому, що головна роль у запобіганні розвитку злочинних організацій у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів належить оперативним підрозділам Національної поліції України у формі оперативного провадження – накопичення, систематизація та використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності, що здійснюється з метою запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення та припинення, забезпечення наркобезпеки, шляхом проведення комплексу оперативно-розшукових заходів. Пошук та виявлення осіб і фактів, які становлять оперативний інтерес, визначається як один з основних в оперативно-розшуковій діяльності й фактично передбачає отримання та перевірку первинної інформації про комплекс об'єктів оперативної уваги (ініціативний пошук оперативних

даних про діяльність таких суб'єктів, фіксацію злочинних діянь у сфері обігу наркотиків, що ними вчинені або готуються; оперативні дії на викриття та припинення діянь окремих осіб і груп).

Висновки. Сьогодні ситуація з контрабандою наркотичних засобів в Україні залишається досить складною, оскільки на неї впливає досить велика кількість факторів, серед них – насамперед війна в Україні, по друге врегулювання на законодавчому рівні задля забезпечення якнайшвидшого підвищення ефективності боротьби з контрабандою та запобігання негативному впливу на зовнішню та внутрішню економічну ситуацію в Україні.

По-третє створення умови для зацікавленості суб'єктів господарської діяльності в легальному проходженні вантажів і товарів через кордон, завдяки створення належної правової бази. Четверте підвищення рівня професійної підготовки працівників митної служби. По-п'яте, здійснення безкомпромісної боротьби з проявами корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Щербань В.А. Організація боротьби з контрабандою наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення: аналітичні розробки, пропозиції наукових і практичних працівників / керівники авт. колективу А.І. Комарова, О.О. Крикун. К., 1998. Т. 10. 647 с.
2. Багрій-Шахматов Л.В. Історія митної справи в Україні. К.: Видавець Вадим Карпенко, 2002. 52 с.
3. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.В. Гавриш та ін.]; за заг. ред. В.Т. Маляренка, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Видання третє. Х.: ТОВ «Одісей», 2006. 1152 с.
4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / під заг. ред. М.О. Потебенька, В.Г. Гончаренка. К.: ФОРУМ, 2001. 943 с.
5. Піщенко Г. Соціокультурні та геополітичні чинники поширення наркоманії та ВІЛ/Сніду в Україні. Право України. 2005. № 2. С. 73–77.
6. Тлумачний словник української мови: понад 12500 статей / за ред. В.С. Калачника. 2-ге вид., випр. і доп. Х.: Прапор, 2004. 992 с.
7. Лобода Г.Г. Суспільна небезпечність контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Боротьба з наркобізнесом: проблеми та шляхи їх вирішення: матеріали Всеукр. науково-практич. конф. (Одеса, 17–18 жовтня 2002 р.). Одеса: НДРВВ ОЮІ КУВС, 2002. 246 с.
8. Музика А.А. Кримінально-правова боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів в Україні. Правові проблеми боротьби зі злочинністю: збірник праць. Книга перша. Х., 2002. 218 с.
9. Дорофеева Л. Організація розслідування злочинів у митних органах. Вісник прокуратури. 2003. № 11 (29). С. 80–83.
10. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 № 4. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: навч. посібник / укл. Б.О. Кирись. Львів: ПАІС, 2005. 463 с.
11. Сорока С.О. Контрабанда наркотичних засобів: проблеми протидії: монографія / С.О. Сорока. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 228 с.